

Vertimas iš anglų kalbos

Off Season Art Gardening

Ph.D. Lotten Svensson ataskaita „Vietų įvaizdis“

Bendrai
finansuojama
Europos Sąjungos
programą „Kūrybiška
Europa“

Vietų įvaizdis

Kaip naudoti kultūros raišką ir riboženklis vietovėse

Off Season Art Gardening

2020 m. ataskaita

Lotten Svensson, PhD, Šiövėdės universitetas, Švedija

Projektas „Off Season Art Gardening OSAG“

Bendrai finansuojama
Europos Sąjungos
programą „Kūrybiška
Europa“

Turinys

1. Įvaizdžio kūrimas.....	3
2. Struktūra ir tapatybė	4
2.1 Įsimenamumas	4
2.2 Miesto įvaizdis ir jo elementai.....	4
2.3 Riboženkliai	5
2.4 Elementų sąryšis.....	5
2.5 Besikeičiantis įvaizdis.....	5
2.6 Įvaizdžio kokybė.....	6
2.7 Miesto forma.....	6
2.8 Takų projektavimas.....	7
2.9 Kitų elementų projektavimas.....	7
2.10 Formos privalumai.....	7
2.8 Įsimenamumo trūkumai.....	8
3. Metodo naudojimas.....	9
3.1 „Sense of Place“, Vadenzė (Vatų jūros) sritis, Nyderlandai.....	9
3.2 Ukmergės savivaldybė, Lietuva.....	10
3.3 Mariestado savivaldybė, Švedija.....	11
4. Diskusija.....	17

Ph.D. Lotten Svensson ataskaita „Vietų įvaizdis“

Bendrai
finansuojama
Europos Sąjungos
programą „Kūrybiška
Europa“

Šią ataskaitą įkvėpė Kevin Lynch darbas, Lynch (1960), kuriame miesto įvaizdis daugiausia sutelktas į tai, kaip pastatyti miestus, tinkamus dirbti ir gyventi žmonėms, atsižvelgiant į žmonių poreikius ir logistinę bei praktinę priežiūrą. Čia iš Lynch (1960) pasiskolintos idėjos interpretuojamos taip, kad labiau atitiktų kaimo ar ne miesto vietoves mažesniuose miesteliuose, savivaldybėse ar vietose, kur gali pabūti vienas ir nuo visų pailsėti, pvz., vandens apsupta smėlio sala. Interpretavimo požiūris taip pat susiaurėja iki to, kaip kultūrinis verslumas gali padėti pritraukti lankytojų kaimo vietovėse ir praplėsti vietinių gyventojų akiratį, nes tai skatina piliečių dialogą, investicijas ir padeda nustatyti išteklius, siekiant kurti tvarius konkurencinius pranašumus.

Lotten Svensson, PhD
Šiovdė, 2020-11-02

1. Įvaizdžio kūrimas

„Kiekvienas pilietis turi senų asociacijų su kai kuriomis savo miesto dalimis, o jo įvaizdis yra persmelktas prisiminimais ir prasmėmis“, Lynch (1960)

Siekiant suprasti, kaip galima panaudoti aplinkos įvaizdžio idėjas, pirmiausia reikia jas susisteminti. Iš pradžių išanalizuokite vietos centrą. Jei čia jau yra pastatų, pradėkite nuo didžiausio, pvz., senos bažnyčios ant kalvos, ir išplėskite tyrimo sritį. Visi įspūdžiai patiriami pagal aplinką, būtent todėl naudinga apžvalga, kad galėtume pamatyti, išgirsti ir patirti visais pojūčiais (kiek tai įmanoma). Pvz., kaip ta vieta atrodo, skamba, kvėpia? Ar joje yra architektūrinis dizainas, į kurį būtų galima atsižvelgti tiesiant kelius, formuojant daugiau sankryžų, ieškant kelių į šiuolaikinius „šulinius“? O kaip dėl svarbaus gamtos elemento? Ar jis gali būti panaudotas kuriant harmoniją ir gyventojų bei lankytojų gerovę? Svarbu rasti elementus, kurie skiria tiriamą vietą ir jos įvaizdį; tai gali būti skirtingi **transporto mazgai, rajonai, takai ir riboženkliai**.

Siekiant pajusti vietą ir sukurti ar pakeisti jos įvaizdį, svarbu suprasti, kaip struktūriniu požiūriu išdėstyti judantys elementai, pvz., tam tikru metu į dideles gamyklas įeinantys ar iš jų išeinantys žmonės ir transporto grūstys gali būti taip pat svarbu kaip suprasti stacionarias fizines dalis (Lynch, 1960). Tiesiog pagalvokite apie tai, kaip jūs pats suvokiate kokią nors vietą; tai gali būti fragmentiška, persipynę su vaikystės ir kitų vietų prisiminimais; konkrečią vietą retai suvokiame kaip vientisą vaizdą. Privalumas dirbant su kaimo vietovėmis yra tas, kad gamta ir aplinka yra arti viena kitos ir jas galima pajusti (dideliuose miestuose labiau jaučiami nemalonūs jausmai, blogas oras ir betonai, kurie yra toli nuo žaliųjų zonų). Vietų potencialas, kad jos būtų patrauklios žmonėms apsistoti, gyventi ir ilsėtis, yra didžiulis, bet jį būtina išnaudoti protingai. Japonijoje vartojamas posakis „miško dušas“, kai kalbama apie streso apimtus miestų gyventojus, kuriems reikia atsigauti ir vėl susisiekti su gamta. Šiame projekte sutiksime Švedijos, Nyderlandų ir Lietuvos vietų, kurios visos glaudžiai susijusios su gamta; tai padės sukurti šių vietų įvaizdį.

Norėdami suprasti vietas galime naudoti skirtingus kelio radimo išradimus, pvz., žemėlapius, gatvių numerius, kelių ir namų ženklus (Lynch, 1960). Kaimo vietovėse randame pėsčiųjų takų ir neliestų miškų rodykles, kurios papildo didmiesčiuose naudojamas gatvių rodykles. Niekas nenori pasiklysti lankydamas miestą ar vietą, taigi svarbu įrengti ženklus ir vaizdus mus supančioje aplinkoje, kad jaustumėmės saugūs.

Kuriant aplinkos įvaizdį reikia taikyti dvipusį procesą tarp stebėtojo(s) ir jo(s) aplinkos (Lynch, 1960). Atsižvelgiant į stebėtojo poreikius ir troškimus, kiekvienas renkasi skirtingai, ką verta pamatyti ir patirti. Tik gerai pažįstamas mintyse sukeltas vaizdas bus atpažįstamas ir struktūruotas. Jei lankytojas apžiūri objektus pirmą kartą lankomoje vietoje, jo įspūdis gali būti visiškai kitoks nei vietinių gyventojų, kurie ten užaugo. Pagal tai, kokos medžiagos ar dizainas buvo pasirinkti, stebėtojas turės skirtingų lūkesčių objekto, namo ar, pvz., dekoracijos parke standartui ir kokybei. Viso to organizavimo būdas visame pasaulyje yra skirtingas, nes galimybes ir apribojimus lemia kultūra ir išankstinės klimato, kraštovaizdžio, jūros ar miškų sąlygos.

2. Struktūra ir tapatybė

Siekiant vystyti vietą ar zoną, net jei to neįmanoma palyginti su didmiesčiu, reikia sukurti struktūrą ir tapatybę. Jei norima, kad vieta būtų suprantama ir artima, svarbu padaryti taip, kad būtų galima lankytis toje vietoje ir ją pajusti. Šią tapatybę kuria gyventojai, lankytojai ir gandai apie tą vietą, visi trumpalaikiai visumos įspūdžiai.

2.1 Įsimenamumas

Siekiant suprasti, kaip galima panaudoti įsimenamumą, reikia ištirti zoną, pvz., apvažiuoti automobiliu nuo vieno savivaldybės galo iki kito, fotografuoti, piešti eskizus, studijuoti žemėlapius ir apklausti žmones toje zonoje – tiek gyventojus, tiek lankytojus. Kuo geriau suprasite vietos įsimenamumą, tuo labiau galėsite dalyvauti vystant šią vietą.

2.2 Miesto įvaizdis ir jo elementai

Elementai gali būti apibrėžti taip (Lynch, 1960).

- takai – kanalai, kuriais juda stebėtojas;
- ribos – linijiniai elementai (nenaudojami kaip takai) kur yra ribos tarp dviejų etapų, pvz., kertančios geležinkelio linijos;
- rajonai – miesto ar vietos vidutinės ir didelės dalys, kurias galima laikyti turinčiomis centrą (didesnėje vietovėje);
- transporto mazgai – vietos, kuriose stebėtojas gali kur nors patekti, pvz., sankryžos, gatvių kampai ar aikštės;
- riboženkliai – atskaitos taškai, pvz., tokie fiziniai objektai kaip bažnyčios, daugiaaukščiai pastatai, bokštai ir kalvos.

2.3 Riboženkliai

Šiame projekte kaip riboženklus naudojame kultūrinės sąveikas ir intervencijas, t. y. siekiame išryškinti tas vietas, kuriose jau yra riboženkliai, bet galbūt jos yra užmirštos ar jas reikia suaktyvinti. Kultūrinės intervencijos yra stacionarios ar trumpalaikės instaliacijos iš formuojamų medžiagų. Kultūrinės intervencijos įtraukiamos į gamtą ir sąveikauja su vėju bei saule, kad transformuotų ir pakeistų vietą, kurioje stebėtojas gali sekti vietos vystymąsi. Svarbūs riboženkliai yra garsai ir kvapai, nes jie padeda stebėtojui orientuotis, pvz., kaimo kvapas: rapsų žiedų ar mėšlo laukuose, sulfatų popieriaus gamyklose, liejyklų ir šieno.

2.4 Elementų sąryšis

Visi galimi riboženkliai gali būti panaudoti kaip dalys, iš kurių sukuriamas miesto aplinkos įvaizdis ar vietos perspektyva. Lynch (1960) teigia, kad elementus galima sugrupuoti su panašiais objektais, o tada iširti atsižvelgiant į tai, kaip kai kurios elementų grupės gali sąveikauti su kitomis jų grupėmis toje pačioje vietovėje. Visi elementai kartu gali sustiprinti įvaizdį, kai jie matomi kaip visuma. Kai kurie elementai greičiausiai yra labiau matomi ar iš pažiūros dideli, todėl gali sustiprinti arba, jei naudojami vieni, sumažinti išankstines sąlygas ir kitų elementų privalumus. Takai ir transporto mazgai gali sustiprinti stebėtojo vietos patirtį, jei modelis yra prasmingas; galima parengti apžvalgą, kurioje atsiskleis struktūra, sauga ir netikėtumai. Svarbus planuojamų veiksmų kultūrinis poveikis vietoje ar mieste, nes mėgaudamiesi, patirdami ir rasdami ilgalaikius riboženklus stebėtojai remiasi patirtimi.

2.5 Besikeičiantis įvaizdis

Dažniau tiriamas aplinkos įvaizdžių rinkinys (Lynch, 1960). Kai kurie įvaizdžiai persidengia ir yra susiję vienas su kitu. Gyventojai patiria vietos įvaizdį būdami vaikai, paaugliai ir suaugę, todėl atsižvelgiant į jų amžių, perspektyvos kampai yra skirtingi.

Dar daugiau, įvaizdį galima išsaugoti nuo vaikystės, o grįžus iš kitur po kelerių metų tą įvaizdį gali sutrikdyti tai, ką stebėtojas prisiminė, ir staiga žmonės patys gali savęs nebeatpažinti. Vietos kaimo vietovėse užauga iš vietinių ūkių, prekybos vietų, uostų ir pan., kur pats kraštovaizdis teikia vietą įrėminančią panoramą. Vis dėlto čia gali ir nebūti architektūrinių intervencijų su didelio masto programomis su dangoraižiais – greičiau jau vėjo energijos parkai, kurie tikrai turi įtakos vietinei aplinkai ir arti gyvenantiems žmonėms. Siekiant suprasti, kaip vystyti vietas, gali būti naudinga peržvelgti senus žemėlapius ir stebėti, kaip laikui bėgant pasikeitė modeliai.

„Žemėlapiai retai buvo plėšomi ir susiuvami kita tvarka. Šis tęstinumas svarbus, jei siekiama išlaikyti bent kokią įvaizdžio vertę“, Lynch (1960).

2.6 Įvaizdžio kokybė

Įsitikinkite, kad vietos vaizdus galima palyginti. Skirtingų vaizdų kokybę nustatysite taikydami skirtingus kriterijus. Kai kuriuose vaizduose bus smulkiai pažymėti takai ir transporto mazgai, pvz., fotografuojant iš oro, arba tik eskizai, kuriuose pažymėti tik keliai ar abstrakčios matomos formos. Todėl vaizdus galima suskirstyti į grupes pagal struktūrinę kokybę:

- vaizdai, kuriuose vaizduojami struktūros ar sąryšio neturintys, laisvi elementai;
- vaizdai, kuriuose struktūra tampa pozicine, o dalys susijusios nuorodomis ar atstumu;
- lanksti struktūra su judančiais elementais (gali būti painu);
- žemėlapiai padeda stebėtojams judėti vietovėje, kur ryšiai dauginasi, taigi bendra vietovės struktūra gali būti apibūdinta skirtingos hierarchinės tvarkos vaizdais.

2.7 Miesto forma

„Vizualinė aplinka tampa neatsiejama jos gyventojų gyvenimo dalimi“, Lynch (1960).

Vystant ar kuriant miestą arba vietą, atsiranda galimybių naujas idėjas suformuoti į įsimenamą kraštovaizdį, kuris yra matomas, nuoseklus ir aiškus (Lynch, 1960). Vietos yra daugialypės ir kintančios organizacijos, jų funkcijos gali būti įvairios, o geriausiomis aplinkybėmis tai taip pat yra atsakas į piliečių troškimus ir norus. Lynch (1960) teigia, jog miesto formų išraiškos svarbiausios funkcijos yra šios: judėjimas, svarbiausia žemėnauda ir svarbiausi pagrindiniai centrai. Kai kartu vertinama praktinė ir emocinė dalis, tai tampa tikra vieta, kuri yra žymi ir traukianti akį. Siekiant suprasti, kaip tirti vietą, verta pasitelkti beveik dominuojančių stipriųjų pusių sąrašą, pvz., kaip suprojektuotos gatvės, kokios medžiagos panaudotos (kalkakmenis, egzotinė mediena ir geležis, kitos). Centrinė zona

bus nusagstyta riboženklių, kurių kiekvienas turi savo istoriją ir pavadinimą. Jei vieta sena ir joje matomų riboženklių nėra, ją galima atnaujinti senoviniais, bet naujai pagamintais riboženkliais. Ten, kur buvo Sovietų sąjunga, pvz., buvo griauamos bažnyčios, kurios po Antrojo pasaulinio karo buvo atstatytos: tai piliečiams svarbūs riboženkliai, nes tai ne tik pastatai, bet laisvės ir savo kultūros ženklai. Besivystančią vietą reikėtų išnaudoti geriausiai, sukurti pasitelkus meną ir suformuoti žmonių reikmėms.

2.8 Takų projektavimas

Siekiant, kad taikai būtų ilgalaikiai, jiems reikia suteikti charakterį. Lyginant vieną taką su kitu pastebimos įprastos ar galimos judėjimo linijos vietoje ar miesto komplekse. Takus reikia pažymėti, palyginti su kitomis linijomis, keliais ar panašiais maršrutais, kurių privalumai skirtingi. Tokie privalumai yra apšvietimas, unikalus kvapų ar garsų rinkinys, augalai ar prekybos gatvė, riboženklių (pastatų, zonų ir pan.) vedančios jungtys. Judėjimo linijos turi būti aiškios krypties, kad stebėtojas galėtų rasti savo kelią. Atsižvelgęs į skirtingus nuolydžius stebėtojas gali susiplanuoti savo maršrutą, eidamas aukštyrą ar žemyn; kad tai būtų pastebimi, gali padėti rodyklės ir spalvų kodai. Kaimo vietovėse lengviau planuoti judėjimą, nes nėra tiek daug sankryžų ar kirstinų kelių, bet vis tiek reikia aiškumo ir paprastumo. Siekiant sukurti geresnę harmoniją kaimo vietovėse, gali būti įrengti pėsčiųjų, žygių pėsčiomis, dviračių takai ir transporto priemonių keliai, o kai kuriose vietovėse miesto plane net įrengti jodinėjimo takai (žr. pavyzdį Šiovdės (Skövde) savivaldybėje Švedijoje, kur jojimo mokykla turi savo keliuką kuris veda tiesiai į vieną naujos statybos miesto struktūros dalį, kurioje yra namų ir mokyklų).

2.9 Kitų elementų projektavimas

Svarbu pavaizduoti ir ribas, kur takai ar riboženkliai baigiasi ar pasikeičia. Užuoat suvokiant jas kaip kliūtis, verta atsižvelgti į tai, kad jos sujungia zonas į vieną. Vienas iš būdų, kaip padidinti ribos matomumą, yra padaryti ją lengviau pasiekiamą, pvz., eismas ar poilsio zona gali atsiverti į pakrantę, galima sukurti orines ribas, pvz., tiltą, kuris bus matomas iš toli (Lynch, 1960). Riboženkliai negali būti didžiuliai pastatai; jie gali būti natūralių formų, pvz., kopų, tai gali būti smulkūs objektai, bet jų vieta yra iš esmės svarbi. Kai kurioms zonoms tenka daugiau sąmoningo dėmesio nei kitoms; tai gali būti grindų paviršius, netoliese stovinčių pastatų fasadai akių lygyje ar vos žemiau jo (Lynch, 1960). Neretai vienos zonos projektavimas erdvinės kokybės atžvilgiu yra tolygus, bet jis gali būti susietas su kita zona, kuri nėra suprojektuota taip pat; tokiu atveju kaip riboženklus galima naudoti įvairias nuorodas.

2.10 Formos privalumai

Zonų, kuriose projektuojamas miestas, grupę gali vienyti bendros temos. Projektą galima supaprastinti ir suskirstyti į tokius aspektus:

- figūros fono savitumas, kai pastebimas ribų aštrumas;
- formų paprastumas suteikia matomai formai aiškumo ir paprastumo geometriniu prasme;
- tęstinumas, kai ribos ar paviršiai sujungiami vienas su kitu (pvz., gatvių kampai);
- dominavimas parodo, kuris riboženklis ar forma turi didesnę įtaką nei kiti dydžio, intensyvumo ar susidomėjimo prasme;
- aiškus jungimas – gerai matomos jungtys, kurios nukreipia judėjimą;
- diferencijuotos kryptys suteikia informacijos apie asimetriją, nuolydžius ir radialines nuorodas (įkalnė, jūros link ir pan.);
- vizualinė aprėptis – svarbūs privalumai gali faktiškai ar simboliškai padidinti regėjimo diapazoną ir prasiskverbimą;
- sąmoningas judėjimas – faktinį ar galimą judėjimą nurodo stebėtojų regos ir kinesteziniai pojūčiai (pvz., staigus posūkis);
- laiko tarpai – bėgant laikui atsiradęs suvokimas, kai elementai sulyginami vienas su kitu;
- pavadinimai ir jų reikšmė – nefizinės savybės, kurios gali sustiprinti elemento įsimenamumą (tokie pavadinimai kaip Pietinė stotis nurodo, kur yra ši vieta);
- minėti privalumai geriausiai atsiskleidžia kontekste ir gali būti naudojami atskirai, kai planuojama vietovės ar vietos plėtra. Planuojant judėjimą vietovėje svarbu aiškumas ir pasikartojimas, kad stebėtojas galėtų lankytis dėmesingai, saugiai ir vedamas smalsumo.

2.8 Įsimenamumo trūkumai

Apmąstant plėtrą ir įsimenamumo naudojimą, išmintinga suvokti jo apribojimus arba galimus trūkumus. Gerai matoma aplinka gali turėti trūkumų (Lynch, 1960). Pvz., vietovė ar kraštovaizdis, kuriame gausu stebuklingų prasmų, gali kliudyti užsiimti praktine veikla (pvz., tai draudžiama išsilaipinimo vietose Naujojoje Zelandijoje, nes jos turi mitinę reikšmę maoriams, ar kitose vietose, kurios laikomos šventomis). Kai kuriais atvejais tokios vietos kaip magnetas traukia turistus, pvz., Niu Forest (New Forest) vietovė Didžiosios Britanijos pietuose, kur į jautrius viržynus veržiasi žmonės, norintys ten gaudyti raganas. Praplėtus supratimą apie kultūras, galima prieiti kompromisų dėl to, kaip naudoti žemės plotus, atviriau tiriant aplinką ir atrandant naujų prasmų bei naują poeziją; tai lemia, kad bus naudojamos ir kontroliuojamos išorės formos bei jų įtaka (Lynch, 1960). Pvz., Kinijoje kai kuriose zonose reikia elgtis labai atsargiai, nes ten pučia piktas vėjas ir sklinda piktos dvasios. Aiškinant tam tikras vietas ypač svarbu suvokti folklorą ir kultūrą, nes tik taip bus galima rasti sprendimą, kaip praktiškai ir šiuolaikiškai panaudoti tas vietas, atsižvelgiant į ilgametę gyventojų tradicijas.

3. Metodo naudojimas

Susidomėję gali pasidomėti apklausos lapu, kuriame pateiktas klausimų rinkinys, kurį galima panaudoti tiriant konkrečią vietovę (žr. Lynch, 1960; p. 140–143). Klausimuose aptariami stebėtojų nuomonės ir įspūdžiai apie tai, kaip jie keliavo, ką patyrė konkrečioje vietoje ir pan. Visų atsakymų santrauka nurodo tobulintinų ir vertinamų vietų gaires; tai puikus pagrindas vystant projektus am tikroje vietoje ar vietovėje. Šioje ataskaitoje bus trumpai aptartos trys vietovės, siekiant parodyt kaimo vietoves, kultūros raišką naudojant kaip riboženklis ir atsižvelgiant į tai, kaip dirbama su tų vietovių įvaizdžiu. Šios vietovės yra: Vadenzė (Vatų jūros) (Waddenzee) zona Nyderlanduose, Ukmergės savivaldybė Lietuvoje ir Mariestado (Mariestad) savivaldybė Švedijoje.

3.1 „Sense of Place“, Vadenzė (Vatų jūros) sritis, Nyderlandai

Meno kūrinys, Vadenzė (Vatų jūros) sritis (Svensson, 2020 m.)

Pasitelkus „Sense of Place“ nematoma tampa matoma: lėti, nesustabdomi procesai, apibūdinantys Vadenzė (Vatų jūros) sritį – nuostabaus grožio vietovę, įtrauktą į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą, ir jos beveik užmirštą istoriją. Tokių kultūrinio kraštovaizdžio projektų kaip šis reikia tam, kad vėl būtų atrasti ir sustiprinti šie reiškiniai. „Sense of Place“ skirtas supažindinti Nyderlandų visuomenę su Vadenzė (Vatų jūros) srities (įtrauktos į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą) turtinga gamta, kraštovaizdžiu ir kultūros istorija rengiant kultūrinio kraštovaizdžio projektus. Antrinis šių projektų tikslas – paskatinti vietinę ekonomiką ir sustiprinti vietinę socialinę struktūrą.

Be savarankiškai rengiamų projektų „Sense of Place“ neretai taip pat remia vietinių bendruomenių iniciatyvas ir padeda joms jas įgyvendinti. Šiuose projektuose atsižvelgiama į vietovės kultūrą ir natūralią aplinką, pasakojama vietovės ir peizažo istorija. Pasitelkus įvairias kraštovaizdžio intervencijas, įvairios sritys prisideda prie vietovės žavesio ir pripildo ją prasmės: „Sense of Place“.

Artimiausiems keleriems metams suplanuota įvairių kultūrinio kraštovaizdžio projektų nuo Den Helderio (Den Helder) iki Dolardo įlankos (Dollard bay) Vadenzė (Vatų jūroje), salose ir žemyninėje dalyje. Menininkai, kraštovaizdžio architektai, tyrinėtojai, gyventojai, naudotojai, nevyriausybinės organizacijos, įmonės ir valdžia visi kartu įsipareigoja sukurti naujovišką kraštovaizdžio plėtrą ir užtikrinti aukštesnį kultūrinės integracijos lygį.

Šaltinis: <https://www.sense-of-place.eu/en/over-ons/>

3.2 Ukmergės savivaldybė, Lietuva

Administracinis centras – Ukmergė

Plotas – 1 395 km² (14,3 % apskrities ploto)

Gyventojai – 45 868 (5,4 % apskrities gyventojų)

Seniūnijos – Deltuva, Lyduokiai, Pabaiskas, Pivonija, Siesikai, Šešuoliai, Taujėnai, Ukmergės miestas, Vepriai, Vidiškės, Želva, Žemaitkiemis

Šuo Keksas iš Ukmergės (Svensson, 2020)

Ukmergės rajono savivaldybės diduma yra Aukštaičių aukštumoje ir plynaukštėje, šiaurinė dalis – Nevėžio žemumoje. Aukštumas nuo žemumų skiria Šventoji su intakais Siesarčiu, Armona. Yra Berzginių kraštovaizdžio istorinis, Armonos geologinis, Barnėnų ir Kintynės botaniniai (spanguolynų) draustiniai. Yra apie 30 ežerų (didžiausi – Lėnas, Žirnajai, Siesikai), 2 tvenkiniai. Dirvožemiai daugiausia lengvo priemolio, velėniniai jauriniai, tinkami žemės ūkiui. Auga daugiausia mišrieji miškai; didesni iš jų – Taujėnų, Šešuolių, Viliukų, Siesikų. Žemės ūkio naudmenos sudaro 54 % savivaldybės teritorijos, miškai – 31,8 %, keliai – 2,2 %, užstatyta teritorija – 2,4 %, vandenys – 2,6 %, kita žemė – 7 %.

Savivaldybės teritorijoje yra vienas miestas – Ukmergė, ir 10 miestelių – Deltuva Lyduokiai, Pabaiskas, Siesikai, Šešuoliai, Taujėnai, Vepriai, Vidiškiai, Želva, Žemaitkiemis.

Rajono savivaldybės centras Ukmergė – viena seniausių Lietuvos gyvenviečių, kurią 1255 m. pastatydino kunigaikštis Dausprungas. 1791 m. miestui buvo suteiktos Magdeburgo teisės, iki Pirmojo pasaulinio karo jis buvo vadinamas Vilkmerge.

Miestas yra svarbus transporto mazgas. Ukmergė visada buvo pramonės centras, garsėjantis baldų gamintojais, metalo apdirbėjais, lengvosios pramonės darbuotojais.

Per miestą teka Šventoji, dešiniajame jos krante stūkso Ukmergės piliakalnis, šiame krante yra Ukmergės senamiestis – urbanistikos paminklas. Iš svarbių architektūros paminklų yra Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčia, sinagoga, geležinkelio stoties pastatas. Prie miesto prieina Pivonijos šilas.

Atnaujinta zona prie Šventosios (Svensson, 2020)

Ukmergės rajonas – turtingą istorinę praeitį ir perspektyvią ateitį turintis Lietuvos regionas – apsuptas ežerais, miškais, jaukiais kaimeliais, piliakalniais, išlikusiomis dvarų sodybomis, išsiskiriančiu gamtovaizdžiu, per kurį lyg mėlynas kaspinas teka Šventoji. Praeitį mena Ukmergės, Šinkūnų, Juodausių, Bartkūnų, Sukinių ir kiti piliakalniai, Taujėnų ir Daugailių dvarų rūmai ir parkai, Šv. apaštalo Baltramiejaus, Taujėnų Šv. Kryžiaus išaukštinimo, Deltuvos evangelikų reformatų bažnyčios, Šešuolių bažnyčios varpinė. 1435 m. prie Pabaisko įvyko mūšis tarp Žygimanto Kęstutaičio ir Švitrigailos kariuomenių. Užulėnių kaimas – pirmojo Lietuvos prezidento A. Smetonos gimtinė.

Mergelė su vilku, Vilkmergės statula Ukmergėje (Svensson, 2020)

Šaltinis http://regionai.stat.gov.lt/en/vilniaus_apskritis/ukmerges_rajono_savivaldybe.html

3.3 Mariestado savivaldybė, Švedija

Mariestado savaivaldybė yra Vestra Jotalando (Västra Götaland) apskrityje vakarų Švedijoje. Apskrities centras – Mariestado miestas. Jį 1583 m. įkūrė kunigaikštis Karolis (hercogas Karolis, karaliaus Gustavo Vazos sūnus), o miestas buvo pavadintas jo žmonos Marijos iš Pfalco vardu.

Dabartinė savivaldybė buvo sudaryta 1971 m., kai *Mariestado miestas* buvo sujungtas su keturiomis aplinkinėmis kaimo savivaldybėmis. 2019 m. gruodžio mėn. čia buvo 24 537 gyventojai. Plotas: 1 503 km². Daugelį metų tai buvo administracinis centras, kuriame gyveno vietos valdininkas. Šis vietovė išsiskiria darbininkų skaičiumi, nes čia daug didelių gamyklų pastatų, kuriuose, be kita ko, vykdoma ilgas tradicijas turinti popieriaus gamyba.

Mariestadas su kupolu ir meno kūrinys „Chrysalis“, autorė Ulrika Jansson (Svensson, 2020)

Penki vizijos kūrimo blokai, su kuriais dirba Mariestado savivaldybė:

Viziją sudaro penki skirtingi kūrimo blokai. Toliau galite apie juos pasiskaityti.

Mariestadas – išdidus ežerų miestas

2030 m. būsime patrauklus ir gyvas miestas. Pasinaudosime visais savo unikalios vietos privalumais, akivaizdžiai pradėję nuo gyvo archipelago ir raminančio kanalo. Pastatėme uosto zoną, kuri dabar knibždėte knibžda įvairaus amžiaus žmonėms tinkama veikla. Maudynės ir pasiplaukiojimai laiveliais traukia lankytojus tiek iš arti, tiek iš toli naujomis ir unikaliomis atrakcijomis. Visoje savivaldybėje akivaizdūs marinistiniai elementai – ypač versle ir švietimo srityje.

Mariestadas – dekoratyvinės sodininkystės centras

2030 m. būsimė visomis prasmėmis klestinti savivaldybė. Tapome viso Šiaurės regiono pirmaujančiu centru dekoratyvinės sodininkystės srityje – tai atsispindi visos savivaldybės nuostabiuose parkuose ir kiemuose.

Mariestadas – amatų akademijos lyderis

2030 m. būsimas žinomas ir gerbiamas universiteto miestelis, kuris pritraukia tūkstančius studentų iš viso pasaulio: unikali švietimo sistema, pažangūs tyrimai ir atžalinės žinių įmonės, kurios greitai įleidžia šaknis aplinkoje, kurioje palankiai priimamas verslumas ir naujovės. Bendradarbiaujant su universitetu vidurinė mokykla ir profesinis švietimas joje taps Švedijos lyderiu.

„Vänerskutan“, riboženklis Mariestado centre (Svensson, 2020)

Mariestadas – tarptautinio modelio vietovė

2030 m. būsime sudarę biosferos rezervato galimybes kaip tvarios plėtros tarptautinio modelio vietovę; būsime sukūrę aukštos gyvenimo kokybės gamtoje sąlygas, o svarbiausi to elementai bus gyvenamosios aplinkos saugumas, ekoturizmas ir verslumas. Esame patraukli savivaldybė, sparčiai auganti tiek kaimo vietovėse, tiek mažesnėse bendruomenėse, tiek miesto centre.

Mariestadas – natūrali susitikimų vieta

2030 m. Mariestadas bus natūrali susitikimų vieta. Svarbus vaidmuo teks artimam ir greitam susisiekimui su didmiesčiais, kaip ir maloni konferencijų aplinka, kuri atspindi mūsų unikalius privalumus ir teikia erdvę naujoms mintims bei idėjoms. Būsime atviri naujiems įspūdžiams ir žmonėms. Turėsime augančią verslo bendruomenę ir klestintį turizmą.

Žvejyba ežere Vänern at Årnäs, Lugnås (Svensson, 2020)

Šaltinis: <https://mariestad.se/Mariestads-kommun/Kommun--politik/Vision-2030.html>

4. Diskusija

Vietų įvaizdį Lynch (1960) darbas, kuriame daugiausia dėmesio buvo skiriama tvarkai ir stabilumui JAV didmiesčiuose sukurti. Mano šio darbo interpretacija gali būti naudojama vystant kaimo vietas, kur infrastruktūra yra daugiausia sukurta, kraštovaizdis yra tiesiogiai susijęs su gamta ir visa tai yra nepaprastai svarbu žmonių gerovei. Siekiant padidinti susidomėjimą kaimo vietovėmis ir paskatinti jų plėtrą, buvo naudojamas kultūrinių intervencijų priemonė. Daug talentingų menininkų dirbo kartu su savivaldybių tarnautojais, nevyriausybinių organizacijomis ir universitetais, kad įvykdytų pokyčius vietos vietovėse. Buvo pristatyta tiek fizinių ir ilgalaikių elementų, tiek kitų, laikinų darbų. Už viso to slypi tvarumo, gerovės ir galimybių žmonėms, kurie vaikšto tais takais ir lanko tas vietas, apmąstyti ir reaguoti idėja. Svarbu skatinti tokias kaimo vietas ir padėti jose įkurtoms žmonėms klestėti autentiškais būdais, dėl kurių atsiranda tvarūs konkurenciniai pranašumai (Barney, 1991; Grant, 1991; Porter, 1980).

Išteklių, kuriuos reikia rasti bei sukurti, ir vietovės tipo veiksmų, kurie yra strateginiai ne miesto įmonių ištekliai, derinys (pvz., vykdant bendrą veiklą) gali lemti bendrai sukurtus tvarius konkurencinius pranašumus ne tik atskiroms bendrovėms, bet ir regiono bendruomenei. Ryšiai tarp regiono plėtros ir skirtingų bendrovių plėtros gali būti suvokiamas kaip vietinių subjektų bendradarbiavimas (Svensson, 2012, 2016). Vietos įvaizdis padeda mums keliauti ir kurti stebėtojų, kurie gyvena ar lankosi dominančiose kaimo vietovėse, judėjimą ateityje.

Nuorodos:

Barney, J. B. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management*, 17 (1), 99-120.

Grant, R. (1991). The Resource-Based Theory of competitive advantage: implications for strategy formulation. *California Management Review*, 33, 114–135.

Lynch, K. (1960). *The image of the city*. Cambridge, MA: The M.I.T Press.

Porter, M. E. (1980). *Konkurencsstrategi*. Uddevalla: ISL-förlag.

Svensson, L. (2012). *Platsen som resurs för små och medelstora företag*. Lic. avh. Göteborgs Universitet. Göteborg: University of Gothenburg.

Svensson, L. (2016). *A resource-based View on Collaboration between Firms and Local Partners in a Non-urban Swedish Context*. Enschede, University of Twente.

Elektroniniai šaltiniai peržiūrėti 2020-11-04

Šaltinis: <https://mariestad.se/Mariestads-kommun/Kommun--politik/Vision-2030.html>

Šaltinis: http://regionai.stat.gov.lt/en/vilniaus_apskritis/ukmerges_rajono_savivaldybe.html

Šaltinis: <https://www.sense-of-place.eu/en/over-ons/>

Ilustracijos yra Lotten Svensson akvarelės